

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת בהר תשע"ח

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך וגו'. ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול. (כ"ה, ו' ז').

הכתוב מלמדנו בזה, שפירות שביעית אע"פ שיש בהם קדושת שביעית ניתנו לאכילה. ויש לדקדק מדוע חילק הכתוב בשתי פסוקים נפרדים, דין אכילת אדם בפ"ע, ודין אכילת בהמה בפני עצמו, ולמה לא כללם הכתוב ביחד.

עוד צריך ביאור, סיום הכתוב תהיה כל תבואתה לאכול, מה הכונה שכל תבואתה הוא לאכול.

והנראה לומר בזה, דהנה קיי"ל דאוכלין העומדין לאכילת אדם אסור להאכילן לבעלי חיים, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ה' מהל' שמיטה ויובל ה"ה) פירות המיוחדין למאכל אדם אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות. ואם כן נמצא דחלוק אכילת אדם מאכילת בהמה, דבעלי חיים אוכלים מה שאין אדם אוכל, וא"כ יש לומר דלכך חילק הכתוב לשתי אכילות, ואמר כל אכילה בפני עצמה.

והנה עוד כתב הרמב"ם שם, דאמנם אין מאכילין לבהמה חיה ועופות פירות המיוחדין למאכל אדם, מ"מ אם הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה אין מהייבין אותו להחזירה שנא' ולבהמתך ולחיה וגו'. ולפי זה נראה דיש לומר, דזהו שסיים הכתוב תהיה כל תבואתה לאכול, דאמנם להאכיל את הבעלי חיים, אין מאכילין את כל התבואה, רק מה שאינו מיוחד לאכילת אדם, אבל מ"מ אם הבהמה הולכת מאליה ואוכלת מדברים המיוחדים לאכילת אדם, וא"כ באמת כל התבואה ראויה לאכילת הבהמה, היכא דאוכלת מעצמה, וזהו שאמר הכתוב, דגם באכילת בהמה תהיה כל תבואתה לאכול, והיינו כשאוכלת מעצמה.

ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול. (כ"ה, ז').

צריך ביאור מה הכונה שכל תבואתה תהיה לאכול, והרי קיי"ל דאוכלין העומדין לאכילת אדם אסור להאכילן לבעלי חיים, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ה' מהל' שמיטה ויובל ה"ה) פירות המיוחדין למאכל אדם אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות, וא"כ הרי רק האוכלין שאין עומדין לאכילת אדם הוא שאוכלין, ולמה כתוב שכל התבואה תהיה לאכול. ונעייין מה שביארנו בזה לעיל.

ויש לבאר בזה, דהנה הדין דפירות שביעית נאכלים רק כל זמן שאותו המין מצוי בשדה, אבל אם כלה מין זה לחיה שבשדה, חייב לבער אותו המין מן הבית, וזהו דין ביעור פירות שביעית. וא"כ נמצא דאכילת אדם תלויה באכילת החיה בשדה.

מעתה יש לבאר, דזהו שאמר הכתוב 'ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול', ר"ל דע"י שיש לחיה אשר בארצך, ממילא כל תבואתה יהא נאכל, דזה שיש לחיה בשדה, גורם שכל תבואתה, גם מה שהוא בבית יהא נאכל.

יובל היא תהיה לכם (כ"ה, י').

ופרש"י שנה זאת מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לה לבדה, ומה שמה יובל שמה.

וצריך ביאור איזה דין והלכה נפיק מזה דיש לה שם בפני עצמה. [ואם נימא דר"ל דחלוקה משאר שנים בדין שביתה ואיסור מלאכה, א"כ אינה מובדלת משנת השמיטה, שגם בה יש דין שביתה ואיסור מלאכה].

ונראה לבאר בזה, דהנה בגמ' בנדרים דף ס"א ע"א איתא פלוגתת חכמים ור' יהודה אם שנת היובל עולה למנין שמיטה, ונמנית כשנה ראשונה לחשבון השמיטה, דדעת חכמים דשנת יובל לעצמה, ואינה עולה למנין שנות השמיטה, ודעת ר' יהודה דשנת היובל עולה גם לחשבון מנין שנות השמיטה.

והנה באמת דעת חכמים צ"ב, דמאי טעמא אין שנת היובל עולה למנין חשבון שנות השמיטה, ואיזה סתירה יש בזה שתעלה גם לדין יובל וגם לחשבון השמיטה.

ונראה דזהו הדין דשנת היובל מובדלת בנקיבת שם לה לבדה, וזהו דנאמר בזה ד'יובל היא' דזהו שמה, והוה שם בפ"ע המפקיע את שנת היובל מלעלות לחשבון שנות השמיטה, ומהכא הוא דילפינן הך דינא דהיובל אינו מכלל שנות השמיטה, דלענין זה היא מובדלת ויש לה שם לבדה, להוציאה מחשבון שנים של שמיטות.

בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו (כ"ה י"ג).

וצ"ב דהרי כבר אמר בריש הפרשה דין חזרה דיובל, ומאי קמהדר הכא. ונעייין ברש"י מה שדרשו מזה בתורת כהנים.

ויש לומר בזה, דהנה ביובל יש שתי עניינים נפרדים, החד הוא דין חזרת שדות ועבדים, ועוד יש ביובל דין קדושת הארץ ודין שביתה ואיסור מלאכה, והנך תרי מילי נתפרשו בפסוקים עד השתא דבתחילה אמר דין חזרה, ואח"כ אמר דיני קדושת הארץ. וי"ל דזהו שמסיים הכתוב 'בשנת היובל הזאת', דאע"פ דתרי עניינים נפרדים הם, מ"מ אי אפשר להבדילם ולהלקם לתרתי, שיהא יובל לענין אחד ולא לדין השני, אלא 'בשנת היובל הזאת', היינו בשנת היובל שבו נוהג דין קדושת הארץ, בו הוא דתשובו איש אל אחוזתו, היינו שבו יהא נוהג דין חזרה, ואי אפשר להלקם זה מזה.

ובתי החצרים אשר אין להם חומה פכיב על שדה הארץ יחשב גאולה תהיה לו וביובל יצא. (כ"ה, ל"ג).

ופירש רש"י, ד'על שדה הארץ יחשב', היינו דהרי הן כשדות הנגאלים עד היובל, ו'גאולה תהיה לו', היינו דבזה יפה כוח בתי החצרים משדות, שהשדות אין נגאלות עד שתי שנים, ובתי החצרים נגאלים מיד. וכמבואר כל זה במשנה בערכין דף ל"ג ע"א.

ויש לדון, אם נגאל גם בשנה השנית, והיינו דבתי ערי חומה, נגאלים רק עד י"ב חודש, ושדות נגאלים רק לאחר שתי שנים, מעתה יש להסתפק אם בתי החצרים נגאלים לעולם, וגם לאחר י"ב חודש קודם מלאת שתי שנים הרי הם נגאלים, או דנימא דגאולתם היא רק או עד י"ב חודש כדין בתי ערי חומה, ולאחר שתי שנים כדין שדות.

אכן ברמב"ם פ"ב משמיטה ויובל ה"י כתב ז"ל 'המוכר בית בבתי החצרים וכו', הגיע שנים עשר חודש ולא גאל, הרי זה גואל עד שנת היובל כדין השדות, ומשמע דגם מיד אחר י"ב חודש יכול לגאול.

והנה במשנה בערכין שם תנן, בתי החצרים נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה, וכח יפה שבשדות, ונגאלין מיד וכל שנים עשר חודש כבתיים, ויוצאין ביכול ובגרעון כסף כשדות. ומבואר דהא דבתי החצרים יפה כוחם משדות ונגאלים מיד, הוא משום דלגבי דין זה, יהבינן ליה דין בתי ערי חומה, וכלשון המשנה דנותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה, והא דנגאלים לעולם ויוצאין ביובל, הוא משום דלגבי זה יהבינן להו דין שדות. וכן הוא גם לשון הרמב"ם פ"ב משמיטה ויובל ה"י המוכר בית בבתי החצרים, או בעיר שאינה מוקפת חומה כראוי, הרי זה נגאל בכח יפה שבדין השדות ושבדין הבתים המוקפין חומה, כיצד אם רצה לגאול מיד גואל כדין הבתים, הגיע שני עשר חודש ולא גאל, הרי זה גואל עד שנת היובל כדין השדות וכו', הגיע יובל ולא גאל חוזר הבית בלא דמים כדין השדות. הרי מבואר דמה שהם נגאלים מיד, הוא משום דנותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה, ומה שנגאלים לעולם ויוצאין ביובל, הוא משום דלגבי זה יהבינן להו דין שדות.

מעתה כיון דנתבאר דמה שנגאלים מיד, הוא רק משום דיהבינן להו דין בתי ערי חומה, ומבואר דבלא טעם זה, לא היו נגאלים מיד, ומה שנגאלים לעולם ויוצאין ביובל הוא רק משום דיהבינן להו דין שדות, ומבואר דבלא טעם זה, לא היו נגאלים לעולם ולא היו יוצאין ביובל, ומעתה צ"ע דא"כ אמאי נגאלים בשנה השנית, הרי ממה נפשך אין בהם דין גאולה, דאם מדין בתי ערי חומה, גאולתם היא רק עד י"ב חודש, ואם מדין שדות, גאולתם היא רק אחר שתי שנים, אבל בשנה השנית איזה כח יהא לה ליגאל, וצ"ע.

ואשר יגאל מן הלויים (כ"ה ל"ג).

ופירש"י ואם יקנה בית או עיר מהם.

והיינו דדין זה מיירי בקונה מהלויים. וצ"ב למה נקט הכתוב לשון גאולה ולא לשון מכירה, והרי גאולה הוא החזרת הדבר לקדמותו, ובכל דוכתי נקט לשון גאולה היכא שמחזיר הדבר לקדמותו, והכא הרי מיירי כמכירה רגילה ואמאי נקט לשון גאולה. ויש לבאר דהנה באמת הרי כל ערי הלויים מעיקרם היו של ישראל, אלא שנצטוו ליתן ערים ללויים, מעתה נמצא שכשישראל קונה בית או עיר מהלויים, הרי הוא מחזיר את הבית והעיר לידי ישראל שהם היו הבעלים מתחילה ע"ז, וא"כ נמצא דכל לקיחה וקנין מיד הלויים הוה כגאולה שמחזיר ליד ישראל את מה שנתנו הם ללויים, ולכן קורא הכתוב לכל קונה מיד הלויים בלשון גאולה.

כי ימוך אחיך והחזקת בו וגו', אל תקח מאתו נשך ותרביית. (כ"ה, ל"ו).

צ"ב מאי שיאטיה הכא כמצות צדקה להביא איסור הלואה בריבית.

ונראה דהנה באמת בכלל מצות 'והחזקת בו' שהוא מצות צדקה, נכלל גם מצות הלואה, וכמבואר להדיא בדברי הרמב"ם (פ"י ממתנות עניים הלכה ז') ז"ל המחזיק בידי ישראל שמך, ונותן לו מתנה או הלואה וכו' כדי לחזק את ידו, עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאל, ועל זה נאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, כלומר החזק בו שלא יפול ולא יצטרך.

מעתה מבואר היטב הא דאיסור ריבית שייך לכאן, דכיון דמצות הלואה הוא בכלל מצות והחזקת בו, על כן שייך להזהיר כאן שלא ילווהו בריבית.

השיעור מוקדש לרפואת
הבחור חיים יהודה בן לאה בתושח"י

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה - קרית הישיבה"
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-1-7-5-1 (מפ' חדש)